

*Сікалов Ігор Андрійович,
викладач кафедри режисури
Харківська державна академія культури*

ВІЗУАЛЬНИЙ ТЕАТР З ВИРАЗНОЮ ЦИРКОВОЮ СКЛАДОВОЮ

В останню третину минулого XX століття в цирках країн Європи та Північної Америки розпочинає свій шлях явище, якому західні теоретики дали назву «Nouveau Cirque». Основний концепт цього явища полягав у тому, що цирки почали уникати традиційних виступів, супроводжуваних музичною ексцентрикою та демонстрацією сили і відваги циркових артистів різних жанрів. Водночас з цирком еволюційні зміни починаються і на класичній театральній сцені: виникають вистави з виразною цирковою складовою. Серед режисерів, які йдуть на експеримент і привносять в світ театру прийоми живопису, цирку, танцю та кіно, треба відзначити Роберта Вілсона Філіпа Жанті, Даніеле Фінці Паска, Андреаса Крігенбурга, Ромео Кастелуччі, Жозефа Наджа, Андрія Жолдака і Романа Віктюка.

Варто відзначити, що вперше слово «циркизація театру» було застосовано до вистав, які не змінили суттєві естетичні координати театру, а доказують присутність «факту циркових елементів у виставі». Хоча використання циркових прийомів в театрі було обґрунтовано саме естетичними передумовами, які притаманні для часів Курбаса. До того ж термін «циркалізація театру» був запропонований однодумцями із мейєрхольдівського табору: «фігура Мейєрхольда виникає як свого роду точка відліку у дослідях циркізації театру.

Не можна обійти і історичний досвід відомого українського театального актора і режисера Леся Курбаса з його експериментами із застосуванням акробатичних вправ, циркової техніки, пантоміми та буфонадно-гротескової манери гри. Саме у буфонадно-цирковій манері роль Кукси у виставі «Пошились у дурні» (М. Кропивницького) виконував Л. Курбас.

Завдяки таким експериментам сформувався новий тип театру – візуальний театр. Головним концептом якого стала виразна картинка, в якій поєднується драма з цирковими прийоми, музикою, пластикою: «відбувається переосмислення фізичних можливостей тіла, його фактури відносно тексту, який до цих пір вважався основним засобом виразності у виставі» [1].

Одним із затребуваних сучасних режисерів, які спеціалізуються на постановці синтетичного театрального видовища з головними цирковими складовими є швейцарський постановник опер, вистав та світових шоу – Даніель Фінці Паски. Мистецтвознавці виділяють поставлену ним церемонію закриття Олімпійських ігор у Турині, яка розроблена на основі монтажу п'єс, оповідань і епізодів з життя відомого письменника. Драматургію вистави витончено доповнюють акробати на трапеції. До ще однієї своєї вистави з цирковою складовою «Дощ», режисер залучив професійних акробатів із цирку «Елуаз» з номером «Колесо Сіра». На протязі драматичної сцени, артист «обертається в шаленому темпі всередині червоного колеса» [1]. В цих постановках Даніель Фінці Паски зробив ставку на візуалізацію.

Залучення циркові прийомів можна спостерігати і у постановках «ожилих картин» режисера Андрія Жолдака. У виставі «Тарас Бульба» режисер віддає перевагу «калейдоскопу візуальних метафор, скоротивши драматичний текст. [1]. Артисти оригінального жанру у виставі виконують ілюзійні трюки з водою і вогнем, акробатичні підйоми на жердині. Ще у одній своїй виставі «Слузі двох панів» за п'єсою К. Гольдоні, А. Жолдак позбавляє акторів голосу (цю функцію виконують артисти-суфлери) і головну ставку робить на циркову пантоміму, в якій з використовую клоунські прийоми в акторській грі. Актори в масках роблять циркові трюки і пластичні етюди. Такий прийом зазвичай використовував у своїх виставах Роман Віктюк. Яскравим прикладом такої вистави може бути вистава за п'єсою Ж. Жене «Покоївки». Вистава є гармонічним поєднанням драми, хореографії, музики і пластики. Кожен жест, оберт тіла, трюк і інтонація працюють на багаторазове посилення виразності образу вистави. Також вистава «Fuerza

Bruta» відома своєю поєднанням циркових елементів з відео та медіа технологіями, що створює захоплююче та інтенсивне візуальне рішення постановки.

Привертають до себе увагу і фантастичні, вибухонебезпечні, магнетичні вистави і французького театрального режисера, хореографа та лялькар Філіпа Жанті. Театральні науковці його постановкам дали назву «подорожі океанами підсвідомості» («візуальна поезія»): «його уявлення насичені магією, чудесами і просто кишать химерними сюрреалістичними образами». В постановках Жанті рівноправно співіснують з одного боку актори, ляльки, з другого – та пластичний танець, пантоміма, номери з головоломними трюками та фокусами: «локальність, чистота й насиченість кольорів ріднить кольороподіл його вистав з віртуальною реальністю».

Візуальний театр це не «актор на килимку», це величезні технологічні комплекси, закликані відірвати глядача від реальності, занурити в потоки психологічної енергії, «розширити свідомість», використовуючи найбільш динамічний й простий комунікативний канал – сприйняття світу через зір». Візуальний театр з виразною цирковою складовою відкриває нові горизонти для сценічного мистецтва, створюючи захоплюючі та неповторні художні рішення. Візуальний театр сьогодні відкриває нові горизонти для сценічного мистецтва, перетинаючи традиційні межі жанрів та інтегруючи в себе різноманітні види виразності. Це сполучення драми, образотворчого мистецтва та циркових елементів з використанням передових медіа технологій створює неперевершений естетичний досвід, що вражає та захоплює глядачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. АРТ-платФОРМА. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/artplatformav%D1%8B%D1%8Bpushk2.pdf> (дата звернення: 3.04.2024).
2. Барба Е. Паперове каное. Львів : Літопис, 2001. 288 с.
3. Корнієнко Неллі. «Театр і квантовий світ: Спокуси вільнодумства». URL: http://kurbas.org.ua/projects/teatr_i_kvantovy_svit.pdf (дата звернення: 3.04.2024).
4. Kapitel 13\Chapter 1314. Metologscal and foundations of directing VISUAL THEATRE URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/sge08-03-13-002.pdf> (дата звернення: 4.04.2024).
5. Guy J.-M. Le cirque contemporain. Paris: les arts du cirque, 2020. 1 p.

6. Martinez A. La dramaturgie du cirque contemporain Français : quelques pistes théâtrales. Cirque et théâtralité : nouvelles pistes//L'Annuaire théâtral. 2002. No. 32. Pp.14-15.